

Diagnostika ve speciální pedagogice

PhDr. Lenka Gajzlerová, Ph.D.
podzim 2020

Obsah

- terminologie
- hlavní oblasti speciálněpedagogické diagnostiky podle zaměření
- vybrané diagnostické situace

- podrobnější zpracování
 - PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice*. Brno : Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-157-7

Diagnostika

- je poznávacím procesem
- cílem je
 - co nejdokonalejší poznání daného objektu ve všech jeho důležitých znaků a charakteristik jejich vzájemných vztahů a souvislostí
- výsledkem = **diagnóza**
- ve SP se zabývá
 - průběhem dosavadního vývoje jedince
 - zjištěním příčin možných vývojových odchylek s ohledem na další rozvoj osobnosti a uplatnění
- **provádí ji odborná poradenská pracoviště**
 - speciálně pedagogická centra (SPC)
 - pedagogicko-psychologické poradny (PPP)

Speciálně-pedagogická diagnostika

- Zaměření
 - zjištění úrovně vychovanosti a vzdělavatelnosti s ohledem na možnosti jeho dalšího vzdělávání
- Sleduje
 - kompetence a jejich omezení vlivem postižení
 - dovednosti které zůstaly nenarušeny
 - úroveň a schopnosti
 - JM, MH, grafomotoriky,
 - kresby, laterality,
 - sebeobsluhy, komunikační schopnosti,
 - úroveň rozumových schopností,
 - citové a sociální oblasti osobnosti
- východiskem pro koncipování a vytváření konkrétního stimulačního programu, IVP, speciální podpory v rámci speciálněpedagogické péče

Hlavní oblasti speciálněpedagogické diagnostiky podle zaměření (str. 73)

Slido.com
#54700

Nejdůležitější oblasti SP diagnostiky

- hrubá a jemná motorika
- grafomotorika a kresba
- lateralita
- diagnostika sebeobslužných činností
- diagnostika socializačního a citového vývoje
- diagnostika rodinného prostředí
- diagnostika rozumových schopností
- diagnostika komunikačních schopností

Hrubá a jemná motorika

- hrubá motorika
 - pohyby celého těla
- jemná motorika
 - motorika ruky a malých svalových skupin
- důležitou oblastí pro stanovení vývojové úrovně jedince
 - vztah k organickým poruchám CNS - hlavně MO a LMD
- klíčové pohybové dovednosti
 - posazování, udržení v sedu, stoj, kvadrupedální lokomoce, samostatná chůze

Jemná motorika - zjišťujeme

- manuální zručnost
 - konstrukce z kostek a různých skládaček (lego, puzzle)
 - práce s drobným materiálem - korálky
- koordinaci a rychlost pohybu HK

hodnotíme

- co dovede postavit
- způsob provedení
- souhyby, spolupráce obou rukou
- laterální
- kvalitu a dokonalost úchopů
- přesnost cílených pohybů

Grafomotorika a kresba

kresba

- zvláštní druh činnosti
- zastoupeny herní i pracovní návyky
- vyjádření myšlenek, citů a přání
- důležitá znalost jejího přirozeného vývoje
 - podmíněny psychickými vlastnostmi dítěte a vnějšími podmínkami
- zkoušky obkreslování - test obkreslování Z. Matějček
 - problémy ve zrakovém vnímání, schopnost napodobit určitý obraz - zralost nervového systému a zkušenosti
- vliv rozvoje motoriky, zrakového vnímání, senzomotorické koordinace
- grafomotorický projev
 - využití při posuzování školní zralosti
- u TP - závislý vývoj kresby na úrovni JM
- s MP - velmi dlouho setrvávají na stále stejné úrovni

Laterality

- vyhraňuje se mezi 3. a 4. rokem
- je projevem **dominance** jedné z mozkových hemisfér
- je záležitostí centrální → respektovat (**NEPŘEUČOVAT!**)
- důležité před zahájením šk. docházky
- praváctví - převaha levé mozkové hem.
- leváctví - převaha pravé mozkové hem.
- nevyhraněnost - ambidextrie
- diagnostika
 - úzce souvisí s motorikou
 - lze využít pozorování, testy laterality (Z. Matějček a Z. Žlab)
- zvláštní případy
 - změna laterality z nutnosti postižení (deformace, amputace, MO - pravostranná hemiparéza)

D. sebeobslužných činností

- velký význam v diagnostice předškolního věku u jedinců s MP a TP
- svá specifika u osob s postižením zraku
- **sebeobsluha**
 - stravování, hygiena, oblékání, obouvání, úprava zevnějšku
- **opožd'ování** - často vliv výchovy
 - v pozdějším věku - negativní důsledky na sebehodnocení, identitu, až regrese
- **zjišťování úrovně**
 - pomocí vývojových norem pro daný věk
- **diagnostika** - souvisí s lateralitou a motorikou
- **diagnostické škály**
 - u jed. s mentální úrovní 3-9 let - *Vinelandská škála sociální zralosti*
 - u jed. s postižením - *Günsburgova škála*
 - u jed. s těžším ZP - *škály funkční nezávislosti*

D. socializačního a citového vývoje

- **sociabilita** = obecně schopnost člověka utvářet a pěstovat mezilidské vztahy
 - je podmínkou začlenění jedince do společnosti
 - důležitá u v všech typů postižení
- **sociální dimenze postižení** = narušení rovnováhy mezi jedincem s postižením a jeho sociálním prostředím
- **při diagnostice využíváme**
 - pozorování, explorační metody, kazuistiku
 - u dětí situaci - společní hry, spontánní a tematická kresba
- **sociometrické metody** - měří interpersonální vztahy
 - sociabilita žáků ve škole, vlivu a postavení ve skupině, obliba ve skupině; příčiny kladných a záporných vztahů

D. citové oblasti - sledujeme

- aktuální citové projevy - vyrovnanost, spontánnost
- převažující emoční ladění
 - labilitu nálad, převažující nálada
- celkovou úroveň citového vývoje
 - zralost, nezralost, odpovídá věku
- láska k prostředí a rodině (včetně kvality výchovných podmínek)
 - přirozenost citů, strojenost, opravdovost, přehánění
- estetické cítění
 - uspořádání a celková harmonie prostředí, vkus
- u TP - vliv problémů základního postižení, pobyty v nemocnici, internátní typy škol
- u MP - zvýšená, negativismus

D. rodinného prostředí

- výchova v rodině a vliv rodičů
 - důležitý faktor pro vývoj osobnosti dítěte
 - modelem chování k ostatním

zaměření diagnostiky

- úplnost x neúplnost
- shoda a vztahy mezi rodiči a širší rodinou
- počet sourozenců a postavení dítěte mezi nimi
- typ a náročnost výchovy
- způsob trestání dítěte, projevy lásky, resp. zanedbávání dítěte
- agresivita vůči dítěte, týrání, prostředí rodiny
- materiální zajištění

D. rozumových schopností

- sledování vývoje je velmi důležité
 - vztah k formě základního vzdělávání, vliv na profesní orientaci
- **diagnostiku**
 - provádí odborný psycholog standardní testovou metodikou
- měření inteligence - od 3 let
 - při mentální úrovni 0-3 - diagnostika pomocí vývojových škál
 - u těžkého ZP - tzv. *transdisciplinární herní diagnostika*
- důležité údaje
 - rodinná a osobní anamnéza
 - průběh psychomotorického vývoje

D. rozumových schopností

- úloha pedagoga
 - sledování jedince
 - postižení chyb ve výkonu žáka
 - samostatnost při práci
 - celkový čas potřebný k vypracování úkolu
 - schopnost aplikace poznatků
- vhodné sledovat
 - celkovou úroveň prospěchu = celkové rozložení známek
 - rozložení známek v jednotlivých předmětech
 - hlavně u SPU
 - stabilita výkonu v čase

D. komunikačních schopností

- narušenou komunikační schopnost - Logopedie
- sledování kvality řečového projevu
 - v období fixace řeči - dětství (do 6-7 let)
 - později - souvislost s zdravotním postižením, chorobami
- symptomatické poruchy řeči
- navázání vztahu s dítětem, získání důvěry
- **metody**
 - rozhovor, pozorování, povídání na obrázkem, dramatizace příběhů
- **oblasti diagnostiky**
 - aktivní i pasivní slovní zásoba,
 - obsahová i formální složka,
 - plynulost - tempo a rytmus
- důležité mluvit nejen na dítě, ale s dítětem
- komunikační schopnost u vybraných druhů postižení - **samostudium**

Vybrané diagnostické situace

Přehled vybraných diagnostických situací

- hra jako diagnostická situace
- kresba jako diagnostická situace
- diagnostika školní zralosti a připravenosti pro školu
- diagnostika profesní orientace

Hra jako diagnostická situace

- hra - přirozenou aktivitou
- diagnostická situace hry vzniká
 - náhodně, spontánně bez našeho ovlivnění
 - záměrně, cíleně - ovlivňujeme průběh hry
 - trvání 10 - 15 min.; opakovaně
- využití hry
 - celkový charakter hry - obsah a formu hrové činnosti
 - hra jako obraz reality - jak hra odráží skutečnost
 - úroveň pohybových schopností, lateralita, percepce - funkčnost smysl. orgánů
 - úroveň komunikačních schopností
 - kvalita pozornosti, emoční prožívání
 - sociální chování - spolupráce, prosazení se
 - oblast zájmů
- počítačové hry
- význam pro hospitalizované a nemocné - herní terapeut (herní specialista)

Kresba jako diagnostická situace

- spontánně x záměrně
- zaměření diagnostiky
 - téma, provedení, přiměřenost věku (vývojová stádia)
 - využití plochy papíru, linie kresby (kostrbatost, síla přitlaku)
 - figurální kompozice
 - problémové momenty - nadměrné gumování, zesílení linií, stínování
 - využití barev (kterým dává přednost)
 - čas potřebný k provedení kresby
 - kolektivní kresba (interakce ve skupině)
- hodnocení kresby - šetrné, motivující
- ukazatelem grafomotorických schopností a senzomotorické koordinace
- odráží dětské vnímání světa
- oblast psychodiagnostiky - provádí psycholog

D. školní zralosti a připravenosti pro školu

zaměřuje se na

- tělesnou zralost
 - hmotnost, výška, zahájená výměna mléčného chrupu
- rozumovou zralost
 - diferencované vnímání, koncentrace pozornosti, analytické myšlení,...
- citovou zralost
 - emoční stabilita, schopnost potlačení impulzivity, motivace ke šk. práci,...
- sociální zralost
 - schopnost začlenit se do kolektivu, přijmout autoritu učitele, odloučení od matky
- opírá se o dlouhodobé sledování dítěte
- v praxi ve 2 etapách
 - učitelky v MŠ a učitelé při zápisu
- v případě pochybností o vhodnosti nástupu na ZŠ
 - komplexní diagnostické vyšetření v příslušné PPP (u ZP v SPC)

D. školní zralosti u dětí se ZP

- musí být v souladu s mentálními možnostmi, druhem, stupněm a trváním postižení a je třeba, aby respektovala individuální zvláštnosti dítěte
- **tělesné postižení**
 - sociální nezralost, závislost na rodině, nesamostatnost, chybí zkušenost s vrstevníky
 - problémy s adaptací na školní prostředí
- **zrakové postižení**
 - důležitá úroveň verbální komunikace
 - vliv deprivace

D. školní zralosti u dětí se ZP

- **sluchové postižení**
 - informace o dosavadním vývoji
 - nutné alespoň orientační vyšetření inteligence
 - odlišit výkon v oblasti neverbálních rozumových schopností a úrovně verbálních SCH
- **mentální postižení**
 - důležité informace o
 - příčině vzniku MP, závažnosti MP,
 - současná další zdravotní postižení, dosavadní průběh vývoje,
 - kvalitě osobního psychomotorického tempa, přístup k řešení úkolů...
 - při diagnostice je důležité
 - respektování individuálních možností a osobnostních zvláštností a na základě jejich poznání navrhnout pro dítě přiměřenou formu vzdělávání s optimálním vzdělávacím programem
- téměř vždy tvorba IVP

D. profesní orientace

Kdy ji provádíme?

- mohl vykonávat vzhledem ke svému handicapu
- využití dlouhodobého pozorování a analýzy spontánních produktů

Profesní orientace

- Sociální mezník
- Uvolnění vazby na rodinu
- Budování nové identity
- Změna a nápadnost zevnějšku
 - jak je vnímán, ale i jak vnímá sám sebe
 - vyrovnání se s postižením
- Uvědomění si vlastního omezení

Budoucí profesní role

- co s ní souvisí?
 - Prospěch
 - Školní výkon
 - Zájmy
 - Představy žáků o profesi
 - Reálnost představ
 - Vliv a představy rodičů
 - Reálné možnosti žáků

Profesní role + dopady

- Kvalita života
- Ekonomický přínos
- Vlastní užitečnost
- Sociální kompetence
- Sebevědomí
- Potřeba seberealizace v povolání
- Sebeúcta
- Uplatnitelnost na trhu práce

D. v rámci pracovního vyučování

sledujeme

- profesní zájmy, jejich trvalost
- psychické předpoklady pro povolání
- úroveň požadovaných školských vědomostí, způsobilost a návyky pro zvolené povolání
- somatické předpoklady pro povolání
- úroveň zručnosti
- pracovní návyky a předpoklady
- pracovní tempo a vytrvalost
- unavitelnost a odolnost vůči zátěži
- schopnost dorozumět se a komunikovat, spolupráce
- samostatnost a nutná míra dopomoci
- možnosti uplatnění v praktické životě

Příčiny nevhodné volby

- Přecenění schopností
- Nedostatek informací vzhledem k volbě
- Jednostranné informace
- Podcenění kontraindikací povolání
- Nedostatek informací o možnostech profesí

D. profesní orientace

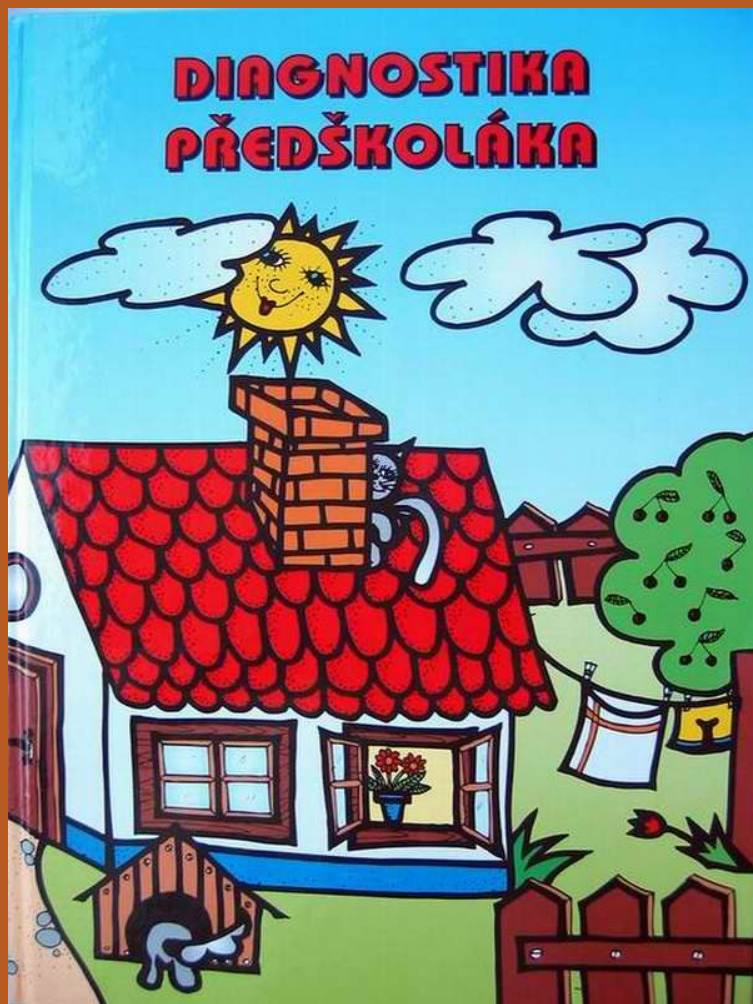
- hlavně u ZP završena zvolením studijního zaměření, učebního oboru nebo orientaci na některou jednodušší činnost, kterou by jedinec mohl vykonávat vzhledem ke svému handicapu
- využití dlouhodobého pozorování a analýzy spontánních produktů

Kde vzít informace v rámci diagnostického procesu?

- Lékařská zpráva
- Zpráva a doporučení učitele
- Rozhovor s klientem
- Rozhovor s rodiči
- Psychologické vyšetření
 - inteligence
 - osobnost

Co obsahuje, na co se zaměřuje, jaké informace podává?
u jednotlivých typů postižení
str. 85 -92

Další literatura

Děkuji za pozornost